

Ресми рецензент - Серикова Айнуір Темешованың
 6D120200 - «Ветеринарлық санитария» мамандығы бойынша философия (PhD) дәрежесін тағайындалуына ұсынылған Кушмуханов
 Женис Сериковичтің «Мия тамыры экстрактісі пайдаланылған құс етін ветеринарлық-санитарлық бағалау» тақырыбы бойынша
 диссертациялық жұмысына берілген жазбаша пікірі

р/п №	Өлшем шарттар	Өлшем шарттарға сәйкестігі (жауап нұсқаларының бірін сызу)	Ресми рецензенттің ұстанымына негіздеме (ескертуді курсивпен көрсету)
1.	Диссертация тақырыбының (бекіту күніне) ғылымның даму бағыттарына және/немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкес болуы	1.1 Ғылымның даму бағыттарына және/немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкестігі: 1) Диссертация мемлекет бюджетінен қаржыландырылатын жобаның немесе нысаналы бағдарламаның аясында орындалған (жобаның немесе бағдарламаның атауы мен нөмірін көрсету); 2) Диссертация басқа мемлекеттік бағдарлама аясында орындалған (бағдарламаның атауын көрсету); 3) Диссертация Қазақстан Республикасының Үкіметі жанындағы Жоғары ғылыми-техникалық комиссия бекіткен ғылым дамуының басым бағытына сәйкес (бағытын көрсету) келеді.	1) Диссертация мемлекет бюджетінен қаржыландырылатын жобаның немесе нысаналы бағдарламаның аясында орындалмаған. 2) Диссертация басқа мемлекеттік бағдарлама аясында орындалмаған. Диссертациялық жұмыс бастамашыл. Қаржыландырылусыз орындалды. 3) Диссертация "Агроөнеркәсіптік кешеннің тұрақты дамуы" ғылымының даму бағытына, Ветеринария басымдығына сәйкес келеді және соның негізінде орындалды.
2.	Ғылым үшін маңыздылығы	Жұмыс ғылымға елеулі үлесін <u>қосады</u> /қоспайды, ал оның маңыздылығы <u>ашылған</u> /ашылмаған.	Ғылыми жұмыс ветеринария ғылымының, соның ішінде ветеринариялық-санитариялық сараптау ғылымының дамуына <u>үлесін қосады</u> . Зерттеу жұмыстарының нәтижелері бойынша мия тамыры экстрактісі пайдаланылған бөдене етінің ветеринариялық-санитариялық көрсеткіштеріне оң әсер ететін маңыздылығы ашылған және пайдалы модельге тапсырыс берілген.
3.	Өзі жазу принципі	Өзі жазу деңгейі: 1) <u>жоғары</u> ;	<u>Өзі жазу деңгейі жоғары</u> . Диссертация ғылыми тілде, түсінікті жазылған. Белгілі зерттеу бөлімдерін өзі

		2) орташа; 3) төмен; 4) өзі жазбаған	орындаған: атап айтқанда топтарға бөліп тәжірибелерді жүргізу, сынамаларды алу, алынған зерттеу нәтижелерін талдау бөлімдері.
4.	Ішкі бірлік принципі	4.1 Диссертация өзектілігінің негіздемесі: 1) <u>негізделген</u> ; 2) ішінара негізделген; 3) негізделмеген.	Негізделген. Диссертациялық жұмыстың өзектілігі толығынан ашылған, себебі балпандарды сақтап қалу, иммунитетін көтеру, сондай-ақ боденнің өнімділігін арттыру, жоғары сапалы, тағамдық құндылығы мол өнім алу бүгінгі күннің өзекті мәселелерінің бірі болып табылады. Осы орайда жүргізілген зерттеу жұмыстарының нәтижесінде мия тамыры экстрактісінің құстардың өсуіне, қанының биохимиялық, гематологиялық көрсеткіштеріне, етінің органолептикалық, физикалық-химиялық, микробиологиялық көрсеткіштеріне, химиялық, минералдық және аминқышқылдар құрамының, сапасына жақсы әсер ететіндігі ғылыми тұрғыда негізделген.
		4.2 Диссертация мазмұны диссертация тақырыбын айқындайды; 1) <u>айқындайды</u> ; 2) ішінара айқындайды; 3) айқындамайды.	Айқындайды. Диссертация тақырыбы диссертация мазмұнында толықтай ашылған және барлық бөлімдері мен тақырыбымен сәйкес келеді.
		4.3. Мақсаты мен міндеттері диссертация тақырыбына сәйкес келеді: 1) <u>сәйкес келеді</u> ; 2) ішінара сәйкес келеді; 3) сәйкес келмейді.	Сәйкес келеді. Жұмыстың алдына қойылған мақсаты мен міндеттері диссертация тақырыбына сәйкес келеді. Автор алдына қойылған мақсатты орындауда міндеттерді толықтай орындаған.
		4.4. Диссертацияның барлық бөлімдері мен ережелері логикалық байланысқан: 1) <u>толық байланысқан</u> ; 2) ішінара байланысқан; 3) байланыс жоқ.	Толық байланысқан. Диссертациялық жұмыстың барлық бөлімдері өзара толық байланысқан, кіріспе, әдебиетке шолу, материалдар мен зерттеу әдістері, нәтижелерді талдау, қорытынды бөлімі және пайдаланылған әдебиеттер тізімі, тұжырымдар мен қорытындылар логикалық толықтай байланысқан.

		4.5 Автор ұсынған жаңа шешімдер (кағидаттар, әдістер) дәлелденіп, бұрыннан белгілі шешімдермен салыстырылып бағаланған: 1) сыни талдау бар; 2) талдау ішінара жүргізілген; 3) талдау өз пікіріне емес, басқа авторлардың сілтемелеріне негізделген; 4) талдау жоқ.	Сыни талдау бар. Автор жаңа шешімдер ұсынған және бұрынғы белгілі шешімдермен салыстырып бағалаған. Әр қорытынды зерттеу нәтижелерінен алынған мәліметтерден құралған. Әрбір қолданған әдіске белгілі әдебиет көздеріндегі шешімдермен салыстырыла отырып сыни талдау жасалған.
5.	Ғылыми жаңашылдық принципі	5.1 Ғылыми нәтижелер мен ережелер жаңа ма? 1) толығымен жаңа; 2) ішінара жаңа (25-75% жаңа); 3) жаңа емес (жаңасы 25% -дан кем).	Толығымен жаңа. Батыс Қазақстан облысы бөдене фермаларында бұрын құстарды өсіруде қолданылмаған жергілікті мия тамыры экстрактісінің бөдененің өсуіне, қанының құрамына, етінің сапасына тигізетін әсері зерттелді.
		5.2 Диссертацияның қорытындылары жаңа ма? 1) толығымен жаңа; 2) ішінара жаңа (25-75% жаңа); 3) жаңа емес (жаңасы 25%-дан кем).	Толығымен жаңа. Диссертацияның қорытындылары жаңа болып табылады, алынған зерттеу нәтижелері туындаған және алғаш рет ұсынылуда.
		5.3 Техникалық, технологиялық, экономикалық немесе басқару шешімдері жаңа және негізделген бе? 1) толығымен жаңа; 2) ішінара жаңа (25-75% жаңа); 3) жаңа емес (жаңасы 25% дан кем).	Ішінара жаңа Диссертацияны орындау барысында жалпылама әдістермен бөдене етіне ветеринариялық - санитариялық сараптау жүргізген. Ет сапасын анықтайтын заманауи әдістемеліктерді қолданғанда диссертация маңызы арта түсер еді.
6.	Негізгі қорытындылардың негізділігі	Барлық қорытындылар ғылыми тұрғыдан қарағанда ауқымды дәлелдемелерде негізделген /негізделмеген (qualitative research (квалитатив ресеч) және өнер және гуманитарлық ғалымдар бойынша даярлық бағыттары үшін).	Барлық қорытындылар ғылыми тұрғыдан қарағанда ауқымды дәлелдемелерге негізделген . Зерттеулер нәтижесінде алынған және диссертациялық жұмыста баяндалған ғылыми деректер, қорытындылар және ұсыныстардың ғылыми негізделу дәрежесі жоғары.
7.	Қорғауға шығарылған негізгі ережелер	Әр ереже бойынша келесі сұрақтарға жауап беру қажет: 7.1 Ереже дәлелденді ме? 1) дәлелденді; 2) шамамен дәлелденді;	Қорғауға ұсынылған негізгі мәселелер: 1. Мия тамыры экстрактісін пайдаланған кездегі бөденелердің өсу көрсеткіштеріне және қауіпсіздігіне әсерін анықтау;

		<p>3) шамамен дәлелденбеді; 4) дәлелденбеді; 5) бұл тұжырымда ереженің дәлелденгенін тексеру мүмкін емес. 7.2 Тривиалды ма? 1) <u>ия</u>; 2) <u>жоқ</u>; 7.3 Жаңа ма? 1) <u>ия</u>; 2) <u>жоқ</u>; 3) бұл тұжырымда ереженің жаңашылдығын тексеру мүмкін емес. 7.4 Қолдану деңгейі: 1) тар; 2) орташа; 3) <u>кең</u>; 4) бұл тұжырымда ереженің қолдану деңгейін тексеру мүмкін емес. 7.5 Мақалада дәлелденген бе? 1) <u>ия</u>; 2) <u>жоқ</u>; 3) бұл тұжырымда мақаладағы ереженің дәлелденгенін тексеру мүмкін емес.</p>	<p>2. Мия тамыры экстрактісінің бөдене қанының гематологиялық және биохимиялық көрсеткіштеріне тигізетін әсері; 3. Мия тамыры экстрактісін пайдаланған кездегі бөдене етінің сапасын ветеринариялық-санитариялық бағалау, химиялық, минералдық және аминқышқылдық құрамын анықтау; 4. Мия тамыры экстрактісін пайдаланған бөдене етінің тағамдық, биологиялық құндылығына баға беру. 7.1 Қорғауға шығарылған негізгі ережелер толығымен дәлелденді. 7.2 Диссертациялық жұмыстың қорғауға шығарылған қағидаттары тривиалды емес, жаңашылдығы бар. 7.3 Қорғауға ұсынылған негізгі мәселелер жаңа. 7.4 Диссертант өзінің диссертациялық жұмысында алғаш рет мия тамыры экстрактісінің бөдененің физиологиялық жай-күйі мен өсіміне жақсы әсер ететіндігі анықталған. Диссертациядағы нәтижелерді бөдене өсірумен айналысатын шаруашылықтарға кеңінен қолдануға болады. 7.5 Диссертациялық жұмыс көлемінде алынған материалдар докторанттың жарық көрген мақалаларында жан-жақты дәлелденген. (The efficacy of licorice root extract on meat amino acid, fatty acid, vitamin, end mineral composition and productivity of quail Veterinary World. Vol.17/May-2024/11. -Pp. 1017-1025 DOI: 10.14202/vetworld.2024.1017-1025).</p>
8.	Дәйектілік қағидаты. Дереккөздер мен ұсынылған ақпараттың дәйектілігі	<p>8.1 Әдіснаманы таңдау - негізделген немесе әдіснама нақты жазылған. 1) <u>ия</u>; 2) <u>жоқ</u>.</p>	<p>Ия. Зерттеу барысында әдістеменің таңдауы негізделген және зерттеу мақсаты мен міндеттеріне толық сәйкес келеді. Әдіснама диссертациялық жұмыста нақты жазылған.</p>

		<p>8.2 Диссертация жұмысының нәтижелері компьютерлік технологияларды қолдану арқылы ғылыми зерттеулердің қазіргі заманғы әдістері мен деректерді өңдеу және интерпретациялау әдістемелерін пайдалана отырып алынған:</p> <p>1) ия; 2) жоқ</p>	<p>Ия. Диссертация жұмысының нәтижелері компьютерлік технологияларды қолдану арқылы ғылыми зерттеулердің қазіргі заманғы әдістері мен деректерді өңдеу және интерпретациялау әдістемелерін пайдалана отырып алынған. Алынған нәтижелер статистикалық өңделген. Алынған сандық материал биометриялық әдістерді қолдана отырып, Student's t-тесті және Microsoft Office (Excel) біріктірілген пакетін пайдалана отырып өңделген.</p>
		<p>8.3 Теориялық қорытындылар, модельдер, анықталған өзара байланыстар және заңдылықтар эксперименттік зерттеулермен дәлелденген және расталған (педагогикалық ғылымдар бойынша даярлау бағыттары үшін нәтижелер педагогикалық эксперимент негізінде дәлелденеді):</p> <p>1) ия; 2) жоқ</p>	<p>Ия. Теориялық қорытындылар, модельдер, анықталған өзара байланыстар және заңдылықтар эксперименттік зерттеулермен зертхана жағдайында заманауи құрылғылармен, сондай-ақ жалпы әдістерімен алынған нәтижелермен дәлелденген және расталған.</p>
		<p>8.4 Маңызды мәлімдемелер нақты және сенімді ғылыми әдебиеттерге сілтемелермен расталған / ішінара расталған / расталмаған.</p>	<p>Маңызды мәлімдемелер нақты және сенімді отандық, шет елдік 154 ғылыми әдебиеттерге сілтемелер жасау арқылы расталған, оның ішінде отандық ғалымдардың еңбектері - 43, ТМД және шетелдік ғалымдардың еңбектері - 111.</p>
		<p>8.5 Пайдаланылған әдебиеттер тізімі әдеби шолуға жеткілікті/жеткіліксіз.</p>	<p>Пайдаланылған әдебиеттер тізімі әдеби шолуға және негізгі мәселелерді шешуге жеткілікті.</p>
9	Практикалық құндылық принципін	<p>9.1 Диссертацияның теориялық маңызы:</p> <p>1) бар; 2) жоқ</p>	<p>Бар. Диссертацияның теориялық маңызы бар, себебі алғаш рет мия тамыры экстрактісінің бөдененің физиологиялық жай-күйі мен өсіміне жақсы әсер ететіндігін анықтаған және бөдене етінің сапасына оң әсері зерттелген.</p>
		<p>9.2 Диссертацияның практикалық маңызы бар және алынған нәтижелерді практикада қолдану мүмкіндігі жоғары:</p> <p>1) ия;</p>	<p>Ия. Диссертацияның практикалық маңызы бар және алынған нәтижелерді практикада қолдану мүмкіндігі жоғары. — Бөдене өсірумен айналысатын шаруашылықтарды, рационның құрамына қосымша</p>

		2) жоқ	колдануға болады. Бөдене етінің өнімділігі мен сапасын арттыру тәсіліне пайдалы моделге патент алуға тапсырыс берілген.
		9.3 Практикалық ұсыныстар жаңа ма? 1) <u>толығымен жаңа</u> ; 2) ішінара жаңа (25-75% жаңа); 3) жаңа емес (жаңасы 25% -дан кем).	Диссертациялық жұмыс барысында алынған зерттеу нәтижелері бойынша тәжірибелік ұсыныстар толығымен жаңа болып табылады.
10.	Жазу және ресімдеу сапасы	Академиялық жазу сапасы: 1) <u>жоғары</u> ; 2) орташа; 3) орташадан төмен; 4) төмен.	Академиялық жазу сапасы - жоғары . Диссертациялық жұмыста тақырып бойынша отандық, ТМД елдері және шет ел ғалымдарының соңғы 5-10 жыл көлеміндегі зерттеу жұмыстарының нәтижелеріне терең талдау жүргізілген. Қорытындылар жасалған жұмыс нәтижелерінен алынған.
11	Диссертацияға ескертулер	1. Мәтінде стилистикалық және орфографиялық қателер кездеседі. 2. Диссертация бастамашыл тақырыпта орындалғанымен, оның номері, бекіген уақыты көрсетілмеген. 3. Диссертация тақырыбын «Күс етін» дегеннен гөрі «бөдене етінде» деп нақтыласа дұрыс болар еді. Жалпы ескертулер диссертация маңызын жоймайды және жүргізген зерттеулердің оң бағасына әсер етпейді.	
12	Докторант мақалаларының зерттеу тақырыбы бойынша ғылыми деңгейі (диссертация мақалалар сериясы нысанада қорғалған жағдайда ресми рецензенттер докторанттың зерттеу тақырыбы бойынша әр мақаласының ғылыми деңгейін зерделейді).	Диссертациялық жұмыстың негізгі нәтижелері бойынша 6 ғылыми мақала жарияланды. Соның ішінде 2 (екі) мақала халықаралық ғылыми-практикалық конференцияда, 3 (үш) мақала Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі, Білім және ғылым саласындағы сапаны қамтамасыз ету комитеті ұсынған ғылыми басылымдар тізбесіне кіретін ғылыми журналдарда, 1 (бір) мақала (Web of Science және Scopus базасына кіретін, импакт-факторы журналда жарияланған, процентиль - 82. Докторанттың зерттеу тақырыбы бойынша мақалаларының ғылыми деңгейі талапқа сай жазылған.	
13	Ресми рецензенттің шешімі Үлгі ереженің 28-тармағына сәйкес)	Қушмуханов Женис Сериковичтің 6D120200 - «Ветеринариялық санитария» мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін дайындаған «Мия тамырының экстрактісі пайдаланылған күс етін ветеринарлық-санитарлық бағалау» атты диссертациясы өзекті тақырыпқа ариалған, әдістемеліктер дұрыс қолданған, практикалық маңызы жоғары, ғылыми дәрежелер беру ережелерінің талаптарына сай	

		толық аяқталған ғылыми жұмыс. Сондықтан да, 6D120200 - «Ветеринариялық санитария» мамандығы бойынша докторант Кушмуханов Женис Сериковичқа философия докторы (PhD) дәрежесі тағайындалуын ұсынамын.
--	--	---

Ресми рецензент,
«Семей қаласының Шәкәрім атындағы университеті» КеАҚ,
Ветеринария кафедрасының қауымдастырылған профессоры,
ветеринария ғылымдарының кандидаты

А.Т. Серикова

[Handwritten signature] _____ қолын растадым

__ __ __ 20 __ __